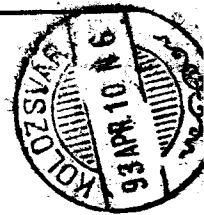

BISERICA și ȘCOLA.

Foiă bisericească, școlastică, literară și economică.

Iese odată în săptămână: DUMINECA.

PREȚUL ABONAMENTULUI.

Pentru Austro-Ungaria:
Pe un an 5 fl.—cr., pe 1/2 an 2 fl. 50 cr.
Pentru România și străinătate:
Pe un an 14 fr., pe jumătate an 7 franci.

PREȚUL INSERTIUNILOR:

Pentru publicațiunile de trei ori ce conțin
cam 150 cuvinte 3 fl.; până la 200 cuvinte 4 fl.;
și mai sus 5 fl v. a.

Correspondențele se se adreseze Redacțiunei

„BISERICA și ȘCOLA.“

Er banii de prenumerațiune la
TIPOGRAFIA DIECESANĂ în ARAD.

»Christos au înviat.«

Vécul al nouăpr-decelea înclină spre sfârșit. Și vécul nostru este bogat în progrese pre terenul științelor reale, bogat în invențiuni sêvêrșite pre terenul mecanice, și în altele multe. Dar înregistrând acêsta bogăția de progrese și invențiuni, — în același timp vécul nostru încheiă cursul și stêpânirea sa cu un mare deficit în ceea ce privesce mulțămirea omenescă. Astăzi sunt în lume mai multe capitale materiale, decât în trecut, mai multă știință, mai multe isvóre de câștig, și în genere mai multe mijlôee menite de a înlesni omului mersul spre dezvoltare și bună stare. Dar lumea și în lume în genere, tôte clasele societății sunt astăzi mai puțin mulțămite, decât ori când în decursul istoriei cu starea, în carea se găsec. Se pare, că lumea în ceea ce privesce mulțămirea se găsece astăzi aprôpe în același stadiu, în carele se găsece omenimea pre timpul când aștepta venirea Messiei.

În fața acestei situațiuni ne întrebăm neapêrat de cauza acestei nemulțămiri. Și răspuns nimerit asupra acestei nemulțămiri generale nu putem afla, decât în icóna istorică, pre carea ni-o înfățișeză, modul, în carele s'au desfășurat evenimentele istorice atât în secul nostru, cât și în veacurile, cari i-au premers dela inaugurarea Crestinismului. Au fost în decursul timpurilor dela acêstă epocă a lumii încôce periôde, în cari omenimea a fost mai mulțămită. Și cutezăm a afirma, că lumea a fost mai mulțămită cu deosebire atunci, când s'a simțit în mai mare măsură decât astăzi stêpânia religiunii creștine asupra vieții omenesci. Și judecată din punctul acesta, cauza mulțămirei sau nemulțămirii omului cu starea sa ni-se înfățișeză de tot naturală. Pentru dezvoltarea și înaintarea sa omul are trebuință de o mulțime de bunuri materiale, de o mulțime de cunoștințe spirituale, dar mai presus de aceste donê soiuri de bunuri (materiale și spirituale) are trebuință omul de un al treilea bun, de o puternică conștiință mo-

rală, de acel factor unic, carele după însași natura omenescă are chemarea a povêtui și sprijini pre om în necesitățile sale de a-și câștiga și avê bunuri materiale și spirituale, și mai cu seamă de a sci sê-le întrebunțeze astfel, ca sê-și înlesnescă mersul sêu spre bună stare și fericire prin perfecțiunea creștinescă.

Privind asupra celor ce s'au lucrat în secul nostru pentru câștigarea acestor trei soiuri de bunuri, și respective condițiuni de viêtă, aflăm un fel de disproporțiune pré mare. În secul nostru lumea a fost și este pré mult dispusă de o nesățiosă lăcomie după bunuri materiale și spirituale; dar în același timp o-am vedut, și o vedem pré puțin dispusă de a-se folosi și a cunoșce mijlocul și mijlôcele, prin cari sê potă desvolta și întări sufletul și tária vieții și dezvoltării omenesci: conștiința morală. Succesele obținute de om pre terenul științei, așa se pare, că l'au făcut indiferent, și chiar îngâmfat față de vecinicile învățături ale religiunii Domnului; ér încercând omul a-se emancipa și a nu da importanța necesariă religiunii lui Christos a cădut în lipsa de disciplină, ce se simte astăzi și în un feliu de îndiferentism față de bunurile morale, în special față de importanța și rolul, pre carele îl are conștiința morală în dezvoltarea popórelor, și în puterea, pre carea singură religiunea Domnului și Mantuitoriului Christos o pôte esercia întru crescerea, formarea și dezvoltarea acestei conștiințe.

Este natural deci, că în punctul acesta va trebui sê-se întempe cândva o schimbare. Acest cândva pôte sê-fie departe, sau pôte sê fiă aprôpe, și pôte sê fie mai departe, dar el va veni de sigur pentru că lumea va trebui sê recunoscă odată necesitatea acestei schimbări. În privința acestui timpu este înse o însemnată deosebire între popórele mari și între popórele mici.

Popórele mari pot sê trăiescă, și sê-se sustină vreme mai multă, sau mai puțină pre nivelul, pre

carele sunt astăzi, pentru că ele, dacă nu câștigă, consumă ceea ce au câștigat în trecut. Popóarele mici însă nu se pot susține, cu atât mai puțin se pot desvolta, dacă nu sunt cu destulă grijă, ca fundamentul și stéua conducétóre a lor pre tóte tere-nele vieții și desvoltării sê-le fie creșcerea, întărirea și nobilitarea conștiinței morale; ér factorul unic, prin carele se póte crește și desvolta în om conștiința morală, este simțul de pietate creștinéscă, și isvorul acestui simțu este credința în divinitatea Domnului și Mântuitoriului nostru Iisus Christos.

Acéstă credință privită din punctul de vedere dogmatic-obiectiv este formulată pre deplin prin sínódele bisericeii de a tótă lumea. In partea ei subiectivă are însă necesitate de a înainta în mod neinterupt, pentru că altcum omenimea nu înaintéză în moralitate și în humanitate.

Sê plâng adecă ómenii adesea, că nu este între dênșii destulă sinceritate și iubire, destulă egalitate și fraternitate. Și nu ne póte surprinde acéstă plânsóre, pre câtă vreme, vedem, că lumea nu înaintéză în credința în divinitatea Mântuitoriului Christos, carele ne-a învățat, că noi toți avem în Dumneđeu un Părinte al tuturor, și în urmare noi între noi suntem frați, și pre câtă vreme nu vom trăi întru tóte conform principiilor sfintei evanghelii Domnului.

Se aude și în poporul nostru din când în când plânsórea, de carea vorbim. În fața acestei plânsóri avem însă o însemnată mângăiere în faptul, că poporul nostru ține mult la religiunea strămoșéscă și la datinele sale religiose, rămase din bătrâni. Ținénd cont de acéstă împrejurare avem nădejde deplină în Dumneđeu, că ne va ajuta, ca în mersul poporului nostru spre desvoltare, înaintarea pre tóte tere-nele vieții sê se facă în dréptă proporțiune cu înaintarea în simțul de pietate creștinéscă.

Spre scopul acesta un mijloc însemnat sunt sêrbătorile și petrecerea nimerită a acestor sfinte țile în cugetări și învățături evlavióse. Între sêrbătorile Domnului ziua învierii este ziua „pre carea o-a făcut Domnul ca sê-ne bucurăm, și sê-ne veselim într'ensa.“ Profităm de acéstă bucuriă și veselie, la carea ne invită sfânta nóstră biserică, pentru ca sê luăm Duch sfânt, și sê-ne întărim în simțul nostru de pietate creștinéscă.

A înviiat Domnul este parola sfintei țile de astăzi; ér în învierea Domnului culminéză credința bisericeii, pentru că în învierea Domnului aflăm fundamentul cel neclătit al înviiării și înaintării popórelor prin credința în divinitatea Lui și prin conștiințósa punere în aplicare a dumneđeiescilor sale învățături în vieța și faptele nóstre.

În legătură strénsă cu credința în învierea Domnului stă credința nóstră în divinitatea bisericeii și în divinitatea instituțiunii preoției. Și deci întărind-ne astăzi în credința în învierea Domnului, — ne întărim tot de odată în credința în divinitatea bisericeii și preoției, ér acéstă întărire însemnéză înain-

tarea nóstră în credința subiectivă, în conștiința morală, în acea putere, carea ne conduce cu siguranță la înaintare pre tóte tere-nele vieții.

Christos au înviiat!

Psychologia sensurilor.

1. Energia specifică.

Fiesce-care din organele celor cinci sensuri este un aparat de o construcțiune particulară, potrivită de a perciپیá numai anumite iritante și a-le face sê influențeze în mod adecvat asupra capetelor periferice ale nervilor sensitivi.

Simțirile unui sens se deosebesc totalmente de simțirile produse prin tóte celealalte sensuri, și încă așa, încât nici nu se pot compara unele cu altele, precum, de exemplu, lumina și sunetul, mirosul și temperatura. Fiesce-care sens răspunde într'un mod particular la excitațiunile, cari îl ating, încă chiar și la acele excitațiuni, ce nu corespund construcțiunii organului seu. Așa de exemplu, curentul electric produce pe limbă simțiri de ale gustului, în ochiu efect optic, ér în ureche impresiuni acustice.

Acéstă însușire particulară a nervilor sensitivi de a reaga la tóte excitațiunile, cari îi ating, numai în unul și același mod deosebit, se dice energia specifică a sensului respectiv. După ce este constatat, că starea de excitațiune la toți nervii sensitivi se baséză pe același principiu comun, cauza energiei specifice nu póte fi alta, decât modul, cum se termină acei nervi în centru și la periferie.

Așa dar calitatea specifică a unei simțiri nu atêrnă dela natura fibrei nervóse însăși, ci acea calitate i-se dá impresiunii parte prin aparatul, în care se termină nervul, parte prin organul central.

2. Indiferența funcțională a nervilor.

Dacă observăm sub microscop nervii celor cinci sensuri, vom descoperi, că formațiunile lor terminale au o structură admirabilă, carea împrumută organelor simțirii capacitatea de a primi impresiunile, pentru cari sunt destinate. Capetele fibrelor nervóse întră în nisce celule, cari posed formă diversă, după calitatea deosebită a excitațiunilor ce vin dela obiectele externe.

Astfel de formațiuni terminale sunt de exemplu retina pentru sensul vederii, organul Cortian pentru auz, șcl.

Tóte fibrele nervóse sunt de aceeași construcțiune. Fisiologia modernă demonștră, că nervii sunt numai simpli conducétori, întocmai ca și sirmele telegrafice. Precum prin acestea se transportă unul și același curent electric, curent carele totuși produce efecte diferite, după cum sunt diferite aparatele, în cari se termină sirma conducétóre: întocmai astfel

și excitațiunea fibrelor nervoase sensitive, privită ca funcțiune fiziologică, este una și aceeași la toți nervii, ea poate înseși să producă rezultate diferite, după construcțiunea deosebită a organelor terminale, între cari este întinsă. Acastă însușire se numește indiferența funcțională a nervilor. Și dacă mai adaogăm, că aparatele periferice mijlocesc simplamente numai transportarea iritamentelor specifice asupra nervilor sensitivi, cu multă probabilitate putem afirma, că deosebiriile sensațiilor una de alta sunt de a-se reduce la energia părților sensibile centrale ale creierului.

În legătură cu nervii sensitivi mai sunt încă, ca elemente comune, celulele ganglionare, cari probabilmente sunt destinate de a potența iritamentele, și totodată a pune la dispozițiunea nervilor sensitivi cantitatea de forță, carea este necesară pentru a percepiă acele iritamente.

3. Sensuri mecanice și sensuri chimice.

După modul de a percepiă și a transporta iritamentele externe, sensurile se pot grupa în două clase, și anume: sensuri mecanice și sensuri chimice.

La grupa întâiu aparțin: pipăitul și auzul, ér la a doua: mirosul, gustul și vederea. La pipăit și auz iritamentele se produc în mod nemijlocit prin transportarea directă a proceselor de mișcare fizică la capetele periferice ale nervilor sensitivi. La miros gust și vedere iritamentul extern provocă mai întâiu un proces chimic molecular, și numai după acesta devine iritamentul capabil de a produce senzațiuni.

La fiesce-care din aceste sensuri se poate demonstra transițiunea continuă dela un grad de intensitate la celalalt, ba la sensurile superioare, precum sunt vederea și auzul, această continuitate se poate cuprinde în serii determinate.

Până-când simțirile proprii în privirea calității sunt între sine homogene, până-atunci simțirile improprii sau senzațiunile sunt heterogene, adecă totalmente diferite unele de altele. Chiar și în domeniul unuia și aceluiași sens, senzațiunile singulare se disting foarte clar unele de altele.

4. Senzațiunile tactile.

Senzațiunile tactile sau ale pipăitului se produc prin atingerea obiectelor externe cu suprafața pelei, carea învêlesce corpul nostru. Fiesce, aci se presupune, că senzațiunile prîi excesul alterațiunei ce o provocă în nervi, nu se urcă până la simțul durerii fizice. Corpurile externe influențază asupra nervilor sensitivi prin presiune, care produce schimbări moleculare în pele.

Însușirea particulară a sensului tactil consistă în a reagă în contra schimbărilor moleculare a celor mai mici părțicele ale pelei, și astfel a aduce

la consciența noastră deosebiriile între tare și môle, neted și aspru, uscat și umed, fluid și solid, șcl. după toate gradele lor de intensitate. Pentru-ca să se potă produce senzațiuni tactile, nu trebuie să se facă o presiune mare asupra nervului, căci atunci se excită și simțirile măsculare, ci e deajuns o atingere ușoră. Și trebuie să observăm, că senzațiunile produse prin atingere sunt, cari se pot privi ca și funcțiunea specifică a pipăitului.

Mai departe este corect a face deosebire între atingere pasivă și între pipăire activă. La acesta din urmă conlucră și simțirile musculare, căci aici opunem presiunii externe a rezistență ore-care din partea noastră. Acastă rezistență se mai potentază apoi și prin împrejurarea, că organul tactil se poate purta pe suprafața corpului pipăit în toate direcțiunile.

Organele pipăitului sunt glandulele sau papilele aședate în pele, în cari se termină nervii tactili. De ore-ce înse aceste papile nu sunt concentrate în număr egal preste totă suprafața corpului, senzațiunile tactile asemenea se deosebesc unele după locurile, asupra cărora se face impresiunea.

Gradul de fineță al acestui sens se manifestă în capacitatea de a percepiă ca separate chiar și acele excitațiuni, cari se aplică foarte apropiate unele de altele, și a-le distinge după coloritul lor local. Acest grad de fineță pentru diferitele regiuni ale suprafeței corpului este foarte diferit. Pentru fiesce-care regiune a pelei există o distanță minimă, pentru carea două impresiuni tactile nu se mai pot percepiă ca separate una de alta, ci ele se contopesc și produc o singură senzațiune.

Gradul de sensibilitate se constatază în mod experimental, atingând cu vârfulurele timpite ale unui compas deschis diferitele regiuni ale corpului. După măsurile exacte ale lui Weber, distanța minimală, în carea atingerile cu vârfulurele compasului se percepiază separate, pentru părțile cele mai sensibile ale corpului face 1 milimetru, pre-când pentru părțile puțin sensibile acea distanță cresce până la 68 milimetri.

Dacă în aceste casuri compasul s'ar deschide mai puțin, atunci cele două atingeri ale vârfulurelor compasului nu s'ar mai percepiă separate una de alta, ci numai ca o singură excitațiune într'un singur punct. Weber explică acest fenomen așa, că toate regiunile pelei, în al căror domeniu cele două atingeri amintite ne dau o singură senzațiune, sunt supuse uneia și aceleiași fibre primitive.

Așa se pare, că coloritul local se scimbă în mod continuu dela un punct la celalalt al corpului. Este înse de observat, că la părțile mai deprinse în pipăit, precum la degete și buze, gradul de sensibilitate cresce mai curând, decât la cele mai puțin deprinse, precum sunt spatele și piciorile. La aceste din urmă coloritul local rămâne aproximativ constant

preste regiuni mai întinse ale corpului. La părțile, cari zac simetric în ambele jumătăți ale corpului, în stare normală, nu se poate constata vre-o deosebire observabilă a senzațiilor tactile.

Senzațiunile tactile împreună cu simțirile musculare ne fac se cunoștem extensiunea obiectelor, forma și situațiunea, precum și duritatea și elasticitatea lor.

În ceea ce privește materialitatea obiectelor, sensul pipăitului este dintre toate cel mai convingător.

Un organ excelent al pipăitului este mâna, carea, pe lângă că e provădută cu cei mai fini nervi tactili, posedă numeroase articulațiuni și mobilitate în măsură mare. Vêrfurile degetelor sunt, putem dice „ochii pipăitului“, cari la orbi înlocuiesc organul vederii. Sensibilitatea tactilă trece de la mână și asupra instrumentelor, cu cari atingem pipăind obiectele externe. Aplicarea cuțitelor la tăiet, a acelor la cusut, a penei la scris și a penelului la zugrăvit se bazează pe simțirea rezistenței, la cari aceste instrumente sunt expuse din partea obiectelor externe, cu cari ele vin în atingere. Când umbăm, talpele piciorilor pipăie terenul prin încălțăminte.

5. Senzațiunile auzului.

Mișcările periodice ale aerului, cari ajungând în organul auzului se transformă în iritamente sensitive, le cuprindem sub numirea generală de: sunete. Aceste mișcări pot să se întempe în perioade regulate ori neregulate. La mișcările periodice regulate vibrațiunile aerului se succed unele după altele în restimpuri date, în număr și formă egală. Din contră, la mișcările periodice neregulate vibrațiunile atât în privirea duratei cât și a formei, diferesc unele de altele. Este de observat însă, că și mișcările periodice neregulate ni-le putem imagina ca compuse din vibrațiuni regulate.

Fizica ne demonstră, că sunetul se produce prin mișcări periodice repede ale părțicelilor celor mai mici a unui corp elastic, cari mișcări apoi prin aer, ca mediu general al sunetului, se propagă în formă de undulațiuni până la organul auzului.

Periodică se dice acea mișcare, la care elementele mișcate, după intervale de timp egale, érași se reîntorc în aceeași fașă sau stare de mișcare. Dacă această mișcare se întemplă încet, atunci noi o putem constata și urmări și prin sensul vederii și al pipăitului, precum de exemplu la o pendulă, la o sfără pusă în vibrare, ori la un clopot sunător. Dacă înse mișcarea este foarte repede, atunci adevărat, că existența ei se poate constata prin vedere și pipăit, înse nu elementele, din cari ea se compune. — Auzul este acel sens specific, care ni l-a dat natura pentru-ca prin el să luăm cunoștințe despre sunete, ca mișcări periodice repede, după cele

trei momente constitutive ale vibrațiunei, cari sunt: durata, amplitudinea și forma vibrațiunei.

α) Durata perioadei este intervalul de timp, ce decurge între doué stări de mișcare deplin egale ale părțicelei vibrătoare, stări cari urméză imediat una după alta. Durata în mod obiectiv se măsură după numărul vibrațiunilor întemplate în o secundă de timp, ér în mod subiectiv ne vine la consiență cu înălțimea tonului. Cel mai afund ton posibil are 16 vibrațiuni în secundă, ér cel mai înalt 38 de mii.

β) Amplitudinea vibrațiunei este îndepărtarea cea mai mare a părțicelei mișcate dela starea de repaus. Acesta se percipiéză în mod subiectiv ca intensitatea tonului.

γ) Forma vibrațiunei este chipul și felul, cum se întemplă mișcarea în decursul unei perioade, presupunând durată și intensitate egală; Dela forma vibrațiunei atěrnă timbrul tonului, carele ne dă deosebirea între notele, cari ar avé toate celelalte calități egale. Unul și același ton scos din diferite instrumente se deosebesce în privirea colórei din cauza construcțiunei materiale a instrumentului. Așa dar forma vibrațiunei ni-se face cunoscută în mod subiectiv ca colórea tonului, prin carea urechea este capabilă de a deosebî unele de altele tonurile, cari au înălțime și intensitate egală. Timbrul se explică, după Helmholtz, așa că la nota fundamentală a unui sunet se adaugă și se contopesc alte note accesorii, cari se numesc sunete armonice, pentru-că ele armoniséză astfel cu nota principală, încât toate la oaltă se par a fi un singur sunet musical.

Dr. P. Pipoș.

(Va urma.)

Lecțiuni din gramatica limbei române.

(*Reflectiuni, observări și încă ceva la cestiunea manualelor.*)

[Continuare si fine.]

Intréga carte e împărțită în 60 lecțiuni, pentru aceea însă nu trebuie se presupunem, ca d-l Groșoreanu, că toate 60 lecțiunile se pot predă în 60 prelegeri succesive. Pentru că știut este, că numai atunci trebuie se prelegem mai departe, când suntem convinși că toți elevii știu bine ceea ce le-am preles mai nainte. Astfeliu la una lecțiune trebuie se ne oprim în 2—3 prelegeri fără a puté trece mai departe, deci asertiunea, că după cum e împărțită cartea d-lui Ilica, am isprăvi prea curénd cu gramatica în cutare clasă, nu stă. Colegul Groșoreanu vorbesce cu privire la împărțirea cărții ca și de una, care ar fi scrisă pentru scólele superióre, unde profesorul propune mai departe în fie-care oră, fără considerare la aceea, că unii dintre elevi nu i-au învățat

prelegerile trecute. Acolo cel ne ascultător își ia pe-dépsa la finea anului, în scóla poporală însă nu se pote face acest lacru, deci o prelegere trébuie să fie repetită și esplicată de mai multe ori, decât voim ca învețământul se fie temeinic.

Am đis în numărul trecut înse și eu, că nu e fără erori cartea d-lui Ilica. În cele ce urméză voi înregistra observările mele, nu pentru a detrage din meritul cărții, ci ca la o eventuală edițiune a ei, să se țină sémă de ele încât vor fi îndreptățite.

La cursul I. Lecțiunea 1. la definițiunea ființei mă unesc cu colegul Grofșoreanu, că e mai bine a se defini așa: ființă numim tot ce se mișcă de sine.

În lecțiunea 2. (la reg. esplicări etc.) autorul nu esplică complect când đice: „Când voim să facem o đicere, trébuie să ne luăm un nume de ființă séu de lucru, — acel nume va fi o parte a đicerei“ din asta esplicare ar urma, că subiectul e numele ființei séu al lucrului din đicere, până când ca se pótă ajunge la definițiunea că: „subiect numim o parte a đicerei despre care vórbim“ trebuia să se pună esplicarea astfeliu: când voim se facem o đicere, trébuie să ne luăm un nume de ființă séu de lucru și să đicem ceva despre el etc. astfel ajungem la definițiunea că: cea parte din đicere despre care đicem ceva, séu despre care vorbim, se numesce subiect. Atunci ar fi fost legatură mai bună între lecțiunea 1 și 2. în care vine esplicarea predicatului. Principiul didactic „dela cunoscut la necunoscut“ se póte aplica fórte bine în lecțiunile aceste. Pe basa desvoltării subiectului că: „se ne luăm un nume de ființă séu de lucru și să đicem ceva despre el“ sciind acésta scolarul dejá din lecțiunea 1., în lecțiunea a 2-a avem numai să întrebăm: ce am đis despre ființă sau lucru? (respective despre subiect) și din respunsul scolarului ajungem la necunoscutul: „aceea ce đicem despre subiect, se numesce predicat.“

După lecțiunea 6 autorul făcea fórte corect, decât desvoltá art icl ul în lecțiune separată și nu abia în lecțiunea a 18-a în cursul II. ca în trecăt. Dsa și-a luat de cinosură manualul de gramatică al lui Maxin Pop, în care încă abia la a 17-a lecțiune vorbesce de art icl u, dar acolo baremi, în lecțiune separată.

Etă pe ce basă susțin eu că făcea fórte corect decât desvolta după lecțiunea 6 art icl ul. În primul loc pentru că art icl ul e nedespărțit de substantiv. Așa déra trébuie proces „dela aprópe la mai departe-le cel mai aprópe. La esprimarea substantivului în numărul singular ori multar, art icl ii sunt dátători de ton, si în urmă, — dupa a mea părere — lucru principal, cu ajutorul art icl ul ui putem aréta fórte ușor genurile. Etă cum:

Să presupunem că am desvoltat art icl ul, vine rëndul la gen. Că vom đice: „Georgie lucră. Păretele e alb. Turnul e înalt. Masa e lată.“ între substantivele din đicerile aceste, școlarul cu greu va

puté face deosebire, cari sunt nume bărbătesci și cari femeiesci. Décă vom đice însă: Bărbatul e harnic. Femeia e gingașă. Tatăl ară. Mama cósă etc. de o cam dată din aceste điceri, școlarul află cu ușorătate care substantiv e nume bărbătesc și care femeiesc. Căutăm apoi ce art icl u au numele bărbătesci, apoi femeiesci din đicerile înșirate. Vedem că cele bărbătesci au art icl ul *ul* sau *l* cele femeiesci *a*. Acum luăm și alte điceri și facend comparație între cele de sus și d. e. între: *omul*.. *boul*.. *pomul*.. etc. apoi *sora*.. *óia*.. *masa* etc. (fíresce în đicere completă) școlarul află, că tóte aceste substantive primesc art icl ul *ul* sau *l*. Mergend cu comparația mai departe, luăm alte điceri în cari vin *fratele*.. *păretele*.. *vulpea*.. etc. după cele đise mai sus estragem definițiunea (séu regula), că tóte substantivele cari primesc art icl ul *ul* séu *l* séu *le* sunt nume bărbătesci, ér cele cari primesc art icl ul *a* sunt nume femeiesci. După tractarea în ast mod, școlarul mai ușor află cari nume sunt bărbătesci și cari femeiesci fiindcă i-spune art icl ul, și fiindcă art icl ul spune care nume e bărbătesc și femeiesc séu de gen femeiesc. Căutăm acum substantivele din exemplele de sus, ce art icl i primesc și în nrul multar. Aflăm, că *bărbatul* primesce: *i* *omul*, *boul*, *pomul*, apoi: *fratele*, *păretele* etc. tóte primesc *i*; ér *femeia*, *sora*, *óia*, *masa*, apoi *vulpea* etc. tóte primesc în multar art icl ul *le* ajungem la definițiunea că: tóte substantivele cari și în singular și în multar primesc art icl ul genului bărbătesc, se țin de genul bărbătesc, și tóte substantivele cari și în singular și în multar primesc art icl ul genului femeiesc, se țin de genul femeiesc. Am ajuns dér să cunóscem dóue genuri: bărbătesc și femeiesc.

Pe basa acestora, ușor putem desvolta genul mestecat. Luăm un exemplu. *Lemnul* e lung. *Gardul* e înalt. *Zidul* e gros etc. Substantivele: *lemnul* *gardul*, *zidul*, art icl ul le arată, că sunt de genul bărbătesc, precum în faptă și sunt în singular, esprimându-le însă în multar, nu primesc art icl ul *i* al genului bărbătesc, ci *le* al genului femeiesc, așa dér art icl ii mestecați, în singular primesc art icl ul genului bărbătesc ér în multar al genului femeiesc; deci ajungem la definițiunea că: tóte substantivele, cari în numărul singular primesc art icl ul genului bărbătesc, ér în multar art icl ii genului femeiesc, sunt de genul mestecat.

Pe basa acestei tractări, đic că autorul făcea fórte bine, decât tracta art icl ul la locul séu și pe basa lui genurile.

Încă o observare, cu privire la numirea genurilor. Autorul în lecțiunea 7, numesce genul mestecat și neutru. În limba română însă nu există gen neutru, care se nu fie nici bărbătesc nici femeiesc, ci sunt substantive la cari se referesc am-

bele genuri, adică nu neutre, ci m e s t e c a t e, deci numirea de neutru putea să o omită.

Trecând la cursul al II, aflăm în lecțiunea 17 explicarea: „Subiectul în dicerea dezvoltată se poate afla prin întrebarea: ce face? cum e? ce e? când apoi la lecțiunea a 49-a dă altă explicare. Decă întrebăm d. e. ce face scolarul? nu mai avem lipsă să căutăm după subiect, căci l'am spus deja, ci încă scolarul poate veni în confuze, răspundând la întrebarea: ce face? cu scrie, la întrebarea cum e? cu bun, séu alb etc. și la ce e? (d. e. bou) cu animal, presupunându-le pe acestea de subiecte. Era mai bine decă autorul se ținea de definițiunea deja învățată în lecțiunea a 2-a punând apoi întrebarea: despre cine? séu despre ce? e vorba, atunci scolarul dă răspuns direct cu subiectul.

Tot la această lecțiune, ocupațiunea 1 e nepotrivity. Se cere atribut la dicerile ce urmăză, când colo! atributul nu e dezvoltat, scolarii nu știu ce e atributul. Potea se dică așa: Dezvoltați séu lărgiți dicerile următoare! etc.

Precum la lecțiunea 26 și cele următoare, autorul pune pond pe numeral, pronume posesiv, etc. ca părți a le vorbirei, arătând în fruntea lecțiilor unde li-e locul potrivit pentru dezvoltarea lor, tot așa pond trebuia se pună și pe prepozițiune la lecțiunea a 29-a și pe adverb la lecțiunea a 24-a, respective a 32-a, apoi pe conjucțiune la lecțiunea a 39 a indicându-le locul, bună oră ca în lecțiunea a 41-a ca la interjecțiune, de óre-ce și acele sunt părți ale vorbirei, recunoscute în etimologică.

În cursul III, în lecțiunea 42 autorul vorbește direct despre dicerea compusă prin coordinațiune. Cu tóte că în cursul II-lea dicerea dezvoltată vorbește mai întâiu în general, arătând care dicere se numesce dezvoltată. Aci face abatere. Era mai bine, decă arăta și aci în general, care dicere se numesce compusă, arătând apoi, că părțile ei constitutive pot se fie principale și secundare.

Premergând aceste, mai la înțeles se poate tractă despre dicerea compusă prin coordinațiune și subordinațiune.

Încă ceva în general asupra cărții. Cartea d-lui Ilica încă e cu erori. Eu dic însă, că puține cărți ies fără erori în prima edițiune. Precum un oraș se schimbă din stadiul său primitiv, preste vro câți-va ani de așa, încât abia î-lu mai recunosci, cu tóte că locul, poziția și împărțirea e tot aceeași numai cât prin renovările și rezidirile din lăuntru a primit o altă față, astfel și cartea din cestiune prin observările unora și ale altora, chiar și prin observările proprii a-le autorului, poate deveni la o nouă ediție cea mai bună. Adevărat că tot începutul e greu, dér numai puțin adevărat este că începutul s'a făcut deja.

Și decă ne facem observări critice asupra părților ce poate nu ne convin séu doră în adevăr sunt سعی, pentru ce să tacem la părțile, cari redică cartea la valóre. Decă comparezi cartea d-lui Ilica cu

celelalte manuale de categoria ei, afli deosebirea îndată. Fiind compusă după recerințele metodice moderne, nu afli numai exemplul apoi regula, litere mórte, ci ajută fórte mult și celui mai puțin dibaciu intru propunerea gramaticii prin explicările intercalate. Abstragând dela părțile asupra cărora mi-am făcut observările, afli în acest opșor însă lecțiuni bune, încât și cei mai puțin inițiat în metodică gramaticii, reproducând numai fidel înaintea copiilor pe tablă, și a făcut destul.

Dér încă și altceva. Autorul cu cartea sa, a dat sémnul unui curent, ce ar trebui să se ivescă și între învățătorii din părțile noastre. Să nu așteptăm numai de-a gata, ori bun ori reu, ci cei mai practici să-și reasumeze rezultatul esperințelor, cu scop de a da o direcțiune bună și o uniformitate învățământului din școla poporală.

Deci cartea din cestiune, nu trebuie să lipsesea nici dintr'o școlă de ale noastre, cu atât mai vértos, cu cât cei ce o află de rea, o pot face mai bună prin dibăcia lor, ér cei ce o află de bună — se nu pórte frică că se va preface în rea.

Nicolau Boscaiu,
învățător

D I V E R S E.

† *Necrolog.* Înregistrăm cu inima înfrântă de durere o nouă pierdere. Vrednicul și valorosul nostru bărbat L a z a r I o n e s c u, protofiscul comitatului Arad, fost asesor al consistoriului eparchial aradan, deputat sîdal și congresual după un morb scurt a trecut la cele eterne Luni în 3 Aprile nou în anul 60 al etății și 27 al fericitei sale casătorii, — lasând în cel mai profund doliu pre neconsolabila sa soție Gabriela n. Gergurevici, pre mama sa, surorile sale: Sidonia măritată Ardelean, Luiza măritată Barbura, Maria măritată Istin, Marta măritată Roșu și Emilia, precum și numeroși consăngeni și amici.

Răposatul în Domnul era unul din cei mai buni juriști, și un om de o deosebită bunătate. Crescut în frica lui Dumnezeu din casa părintescă repozatul cu frumósele lui cunoscințe juridice a făcut bune servii bisericeii, națiunii și patriei. Densul a luat parte în calitate de deputat congresul la congresul din Carlovét, în carele s'a tractat cauza despărțirii ierarchice de către sërbi, ér după despărțire la congresele noastre naționale și în sínódele eparchiale, contribuind cu mintea și judecata sa prevédătoare la buna soluțiune a cestiunilor noastre bisericesci.

Rămășițele păméntesci ale defunctului s'au depus spre odichnă eternă Mercuri în 5 Aprile n. cu solemnitatea meritată. Serviiul funebru a fost oficiat de protosincelul Augustin Hamsea, preoții Ioan Ardelean și Gavriil Bodea în ființa de față a Pré Sanției Sale, părintelui Episcop al Aradului Ioan Mețianu, a membrilor Consistoriului aradan, a Ilustrității Sale domnului comite suprem al comitatului Arad, a funcționarilor comitatului Arad,

a membrilor camerei advocațiale, tribunalului regesc, direcțiunii financiare, și domeniilor erariale, a inteligenții române din Arad și a multor onorațiuni din toate clasele societății.

Esprimându-ne condolența față de familia rămasă în doliu rogam pre Dumnezeu, ca sufletul defunctului să-l așeze în locașurile dreptilor, ér osémintelor sale să-le fie țérina ușorá.

În veci amintirea lui!

† **Necrolog.** Anunțăm cu durere, că venerabilul nostru confrate **A t a n a s i u M e r a**, paroch în Șiria în ziua de 20 Martie c. v. a trecut la cele eterne în etate de 60 de ani și în anul 35 al fericitei sale căsătorii, lăsând în cel mai profund doliu pre neconsolabila sa soție: **Elena**, pre sora sa **Eva**, fiii sei: **Iuliu**, doctor în medicină și **Dragina**, măritată **Secula**, numeroși consângeni și amici, precum și comuna noastră bisericescă **Șiria**, căreia i-a servit cu zel și devotament timp de 32 de ani.

Reposatul s'a născut la anul 1834 în comuna **Crocna**, Părintele său fericitul întru aducere aminte preot **Georgiu Mera** îl destină pentru cariera preoțescă, unica carieră deschisă pre atunci tinerilor români. Evenimentele din 1848 l'au aflat cá student la gimnasiul din Arad. După revoluțiune intră în vechia noastră preparandiă din Arad, unde termină studiile cu cel mai bun succes. După absolvirea studiilor preparandiale funcționă trei ani ca învățătoriu în comuna **Crocna**; dar având o deosebită înclinare către preoție intră în institutul nostru teologic, și după ce absolvă cu distins succes studiile clericale se căsătorie, și în anul 1860 fú chirotonit prin fericitul întru aducere aminte **Episcop Procopiu Ivacicovici** întru preot pentru parochia **Zimbru**, pre carea înse nu o ocupă nici odată, deoarece fiind densus un bun ceremonial fu reținut câtva la curtea episcopescă, ér la anul 1861 fu numit paroch în **Șiria**, unde funcționă cu zel și abnegațiune până la mórte. La anul 1882/3 fu administrator protopresviter al tractului **Șiriei**, care funcțiune o purtă până la deplinirea protopresviteratului spre deplina mulțămire a superiorității diecesane și a clerului și poporului tractual.

Rămășițele pământesci ale defunctului s'au depus spre odichnă eternă cu solemnitatea meritată Marția trecută. Servitiul funebru a fost oficiat de: protosincelul **Augustin Hamsea**, protopresviterii: **Constantin Gurban** și **Georgiu Popoviciu**, preoții: **Ioan Petran**, asesor consistorial, **Constantin Popovici**, **Simeon Cornea**, **I. Arsici**, **Ign. Serb**, **Georgiu Popescu**, **Teodor Stan**, **I. Ursu**, **Ioan Morariu din Maderat**, **Ioan Morariu din Têrnova**, **P. Borlea**, **Ioan Cure**, **Ioan Mieloși**, **Georgiu Turic**, și ierodiamonul bisericeii catedrale **Dr. Ioan Trailescu**, — în ființa de față a unui public ales și numeros, a întreg poporului din **Șiria**, carele venise, ca prin lacrimi de durere să-și dea ultimul tribut de recunoștință vrednicului său pastoriu și neobositului servitoriu al altariului Domnului. Cântările rituale le esecută corul plugarilor din **Șiria** sub conducerea învățătorului **Vanc** cu tóta precisiunea.

La finea servițiului divin protosincelul **Augustin Hamsea** ținu o cuvântare, în carea schiță biografia defunctului, și constată frumoșele lui calități pastorale: iu-

birea lui neobosită față de biserică și popor, credința lui neclătită față de superioritatea diecesană, zelul și tactul lui pastoral.

La mormânt ținu o frumoasă cuvântare părintele protopresviter **Constantin Gurban**, exprimând frumoșe și nimerite cuvinte de mângâiere familiei și poporului credincios pentru trecerea pré timpuriă din această viétă a vrednicului părinte și păstoriu sufletesc.

Terminând constatăm, ca réposatul a fost unul din acei venerabili preoți ai nostri, carele în tot decursul vieții și funcțiunii sale preoțesci a purtat cu demnitate crucea Domnului.

Și exprimându-ne condolența către familia rămasă în doliu, rugăm pre Dumnezeu, ca sufletul lui să-l așeze în locașurile dreptilor, ér osémintelor lui să-le fie țérina ușorá. În veci amintirea lui!

* **Act de pietate.** În 16/28 Martie a. c. intrându-se învățătorii din tractul **Vascăului** în comuna **Lunca**, înaintea de a procede la pertractarea obiectelor puse la ordinea zilei au sévêrsit un frumos act de pietate creștinescă, celebrând un parastas întru memoria și pentru odichna réposatului lor coleg **Simeon Rachițan**, fost învățătoriu în **Lunca**. La parastas a oficiat părintele protopresviter tractual, carele la finea servițiului dumnezeiesc ținu o cuvântare, în carea schiță pre scurt biografia decedatului **Rachițan**, carele a servit ca învățătoriu cu zel și abnegațiune bisericeii și poporului timp de 54 de ani. În această cuvântare aprețiia tot de odată părintele protopresviter spiritul de colegialitate al d-lor în vêtători, precum și sêmțul lor de pietate creștinescă către colegul lor defunct, constatând, că popórele, cari conduse de acest sêmțu, préțuiesc amintirea bărbatilor de merite reposati, totdeauna au viitoriu.

Din sfanta biserică preoții celebranți și învățătorii în corpore merseră la mormântul réposatului **Rachițan**. Aici după ce se ceti rugaciunea de deslegare, d-lu învățătoriu din **Vascău Vasilie Sala** ținu un discurs, în carele dete espressione sêmțului de pietate al învățătorilor adunați față de memoria defunctului lor coleg.

* **Foc.** Frații nostri din **Pecica română** au fost greu încercați de pronia dumnezeiescă alaltieri în **Vineria mare**. În această și în orele de dimineță a esbucnit un foc pustiitoriu, carele alimentat de vântul cel mare, carele bate nentrerupt în părțile noastre de câteva zile, — a pustiit o sută de case, între cari și biserică și șcôla sêrbesca, — pre cum și o multime de edificii de economiă. Focul s'a potut localisa și sține numai după amêdi cu ajutoriul autorității administrative comitatense și al pompeierilor din **Arad** și **Aradul nou** și **Zadorlac**. Dauna este mare, dintre casele arse abia 10—15 au fost asigurate. Au ars în poduri și în cotărei multime de bucate cari, durere. întocma ca și edificiele nu au fost asigurate, așa încât din această cauză mulți dintre poporeni, ai căror case au ars, au rămas fără adăpost și fără nici un ajutoriu, așa dicând pre uliță! Spre a neni în ajutoriu fraților nostri din **Pecica română** daunați prin acest foc pustiitoriu Pré **Sanția Sa** părintele **Episcop Ioan Mețian** și venerabilul Consistoriü eparchial aradan le-a trimis pre calea oficiului parochial un ajutoriu de două sute fiorini val. austr.

Sperăm, că esemplul acesta va fi urmat și de alți bărbați și de comunele noastre bisericesci, cari sunt în stare bună. Și spre a preveni pre viitoriu astfelii de daune, amintim de nou, că este trebuință sé asigurăm averea noastră încontra focului.

* **Programa adunării generale** a reuniunii districtuali a învățătorilor români gr. or. din protopopiatele consistoriului aradan, ce se află în drépta Muréșului, ținute în zilele 1 și 2 Aprilie st. v. a. c.

I. Joi în 1/13 Aprilie.

a) Înainte de amiazi:

- 1) La 8 ore deminéta asistare la chemarea duchiului sânt în biserica catedrală din Arad.
- 2) Cuvânt de deschidere rostit de președintele reuniunii Teodor Ceontea.
- 3) Constatarea membrilor prezenți și încassarea taxelor curente și restante.
- 4) O deputațiune invită la adunarea generală pre H. S. I. P. S. Domn episcop diecesan Ioan Mețianu.
- 5) Bineventarea Ilustrului prelat.
- 6) Raportul comitetului central despre activitatea reuniunii în anul expirat și predarea la o comisiune censurătoare.
- 7) Învățământul intuitiv în școla populară, disertațiune de Iosif Moldovan.
- 8) Ce e cauza, că învățătura primită în școla populară poporul de multe ori o folosește ca armă în contra preotului și a învățătorului? disertațiune de Iuliu Groșoreanu.

b) După amiazi:

- 9) Rapórttele cassariului, a controlorului și a bibliotecarului și predarea acestora la comisiuni.
- 10) Musica la noi și corurile noastre, disertațiune de Valeriu Magdu, prof. de musică.
- 11) Împărțirea nouă a materialului de învățământ pentru anul curinte la cele șapte reuniuni cercuali.
- 12) „Credit ipotecar și amortisație“ disertațiune de Stefan Leucuța.
- 13) Inscrierea de membri noi.

II. Vineri în 2/14. Aprilie.

a) Înainte de amiazi:

- 14) Întroducerea elevilor în socótă prelegere de Vasiliu Suciu.
- 15) Referada comisiunii asupra raportului general al comitetului.
- 16) Referada celor alalte comisiuni asupra rapórtelor cassariului, controlorului și a bibliotecariului.
- 17) Influența învățământului istoriei în școla populară, disertațiune de Nicolau Boscaiu.

b) După amiazi:

- 18) Învățământul fizice în școla elementară disertațiune de Georgiu Tomșa.
 - 19) Escrierea unui premiu pentru cel mai bun manual de gramatică română în școla populară.
 - 20) Dimisiunarea comitetului și constituirea pre noulă period de trei ani.
 - 21) Alegerea unei comisiuni pentru autentizarea processului verbalu.
 - 22) Închiderea prin președinte.
- Aradu, din ședința ordinară a comitetului ținută în 30 Martie n. 1893.

Teodoru Ceontea, m. p.
președ.

Nicolae Ștefu, m. p.
I. secretariu.

* **Societatea de lectură** a tinerimei dela institutul pedagogico-teologic ort. rom. din Arad invită la

ședința festivă, ce se va ține la Dumineca Tomei în 4/16 Aprilie 1893, în „sala cea mare a seminarului.“ — Începutul la 7 ore séra. — Cu următorul Program:

1. „Christos a înviét,“ sextet mixt.
2. „Cuvânt de deschidere,“ rostit de v.-președintele societății Andrei Horvath, cleric c. III.
3. a) „Serenadă,“ de C. Porumbescu, — quartet bărb.
b) „Frunzuliță verde de stejar,“ de G. Musicescu, — sextet mixt.
4. „Divinitatea preoției,“ disertațiune de Laurențiu Toader, cleric c. III.
5. „Lelea vitéză,“ poesie populară, de G. Musicescu, — sextet mixt.
6. „Dan Căpitan de Plaiu,“ poesie de V. Alexandri, declamată de Vasiliu Papp, cleric c. II.
7. a) „Senin și furtună,“ de I. Vorobchievic, quartet bărbătesc.
b) „Baba și Moșnégul,“ poesie populară, de G. Musicescu, — sextet mixt.
8. „Spiritul învățământului în școla populară,“ disertațiune de Romul Roman, pedagog c. III.
9. a) „Resai lună,“ } poesii populare de G. Mu-
b) „Dis'a badea,“ } sicescu, — sextet mixt.
10. „Paraponisitul,“ de V. Alexandri, predată de Georgiu Lupșa, cleric c. III.
11. a) „Stâncuța,“ poesie populară de G. Musicescu, — sextet mixt.
b) „Marș,“ de C. Porumbescu, — quartet bărb.

Concurs.

Pentru vacanta parohie gr. or. de clasa III. din Voivodeni prin acesta se deschide concurs până la 30 de zile dela prima publicare.

Venitele sunt: $\frac{1}{2}$ sesiune de pamént arătoriu; bir câte o măsură cucuruz dela 60 case și stolele îndatinate, cari tóte produc un venit de peste 400 fl.

Recurenții sub decursul concursului se vor presenta vre-odată în biserica din loc, ca prin cântare, ori eventual prin funcționare se se facă cunoscuți înaintea alegătorilor și apoi pe calea P. On. Oficiu protopresbiteral din Buteni (Butyin) își-vor subșterne recursese.

Voivodeni, la 12 Martiu 1893.

Comitetul parochial.

În conțelegere cu mine: CONSTANTIN GURBANU, m. p. protopresbiter.

—□—

Conform ordinațiunei Venerabilului Consistor gr. or. Oradan dtul 15/27 Faur Nr. 184/16 B. 1893 se escrisc concurs pentru deplinirea definitivă a parohiei din Vărășeni, a cărei beneficii computate dau un venit pentru parochia de clasa a III-a, cu termin de alegere pe dumineca din 18/30 Aprilie.

Doritorii de a ocupa această parochiă au a-și subșterne rēcursele provēđute cu documentele recerute și adresate comitetului parochial din „Vărășeni“ subsēmna-tului protopresbiter în Răbăgani (Robogany) până la 15 27 Aprilie a. c. avēnd recurenții a-se presenta în vre-o Duminecă în s-ta biserică din Vărășeni până la terminul susindicat, pentru de-a-și arēta desteritatea în cele rituale.

Comitetul parochial.

În conțelegere cu: ELIA MOGA, m. p. protopresbiter.

—□—